

ПОНЯТТЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНОГО

Романов Михайло Васильович,

канд. юрид. наук, доц.,

доцент кафедри кримінології

і кримінально-виконавчого права,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

e-mail: rmih@ukr.net

ORCID 0000-0001-8236-5780

Розглянуто поняття захисту прав засудженого. Автор виходить з того, що захист прав засуджених є специфічним видом діяльності, яка має багатовекторний вплив на кримінально-виконавчі правовідносини, а права засудженого мають позитивне значення (бажана цінність) й охоплюють не лише статусоутворюючі права, а й інші права засудженого, які з урахуванням його спеціального статусу, мають особливий або ускладнений порядок реалізації. При цьому основоположним для розуміння змісту захисту прав засудженого є теза про те, що права засудженого виступають гуманітарною цінністю, оскільки вони сприяють розвитку правосвідомості та розумінню цінності права як інструменту, здатному надавати захист. Пропонується розглядати засудженого як представника так званих вразливих категорій, оскільки це підкреслює обмеженість статусу засудженого й скорочений арсенал засобів його захисту. Такий підхід має за мету, в тому числі, й запобіжну функцію, оскільки правовий і соціальний статуси засудженого повинні втратити ознаки романтичності та привабливості.

Стверджується, що захист потребує чітких алгоритмів та механізмів реалізації, які повинні бути забезпечені системою гарантій і поєднані в єдину взаємопов'язану систему. Надається авторське визначення поняття захисту прав засудженого, яке включає в себе атрибутивні ознаки цього інституту.

Ключові слова: права засудженого; захист прав засудженого; забезпечення прав засудженого; механізми захисту прав засудженого; система захисту прав засудженого.

Вступ. Як свідчить практика виконання кримінальних покарань, а також останні рішення Європейського суду з прав людини, захист прав засудженого в нашій державі знаходиться в зародковому стані. Водночас це дає підстави вважати, що сьогодні існує реальний шанс започаткувати і створити теоретично-наукове та нормативне підґрунтя для створення цього правового феномену. Але для його формування необхідне визначення поняття захисту прав засуджених.

Аналіз літературних даних і постановка завдань дослідження.

Поняття захисту прав засуджених у науковій літературі наразі не отримало монографічного дослідження, хоча деякі дослідники розглядали права засуджених у контексті інших правових інститутів. Серед таких можна назвати праці таких вчених, як К. А. Автухов (K. A. Avtykhov), О. В. Лисодєд (O. V. Lysodied), А. Х. Степанюк (A. Kh. Stepaniuk), В. А. Човган (V. A. Chovgan), І. С. Яковець (I. S. Yakovets). Але завданням статті є формулювання визначення поняття захисту прав засудженого, як специфічної правової діяльності. Це питання стало актуальним в останні роки й потребує дослідження та обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на поставлене завдання, вважаємо за необхідне на рівні наукового припущення окреслити низку вихідних тез, які потребують ретельного розгляду і з'ясування. Основними є такі:

– права засудженого мають позитивне значення (бажана цінність) і охоплюють собою не лише статусоутворюючі права, а й інші права засудженого, які з урахуванням його спеціального статусу, мають особливий або ускладнений порядок реалізації;

– права засудженого є гуманітарною цінністю, оскільки вони сприяють розвитку правосвідомості та розумінню цінності права як інструменту, здатного надавати захист;

– засудженого необхідно розглядати як представника так званих вразливих категорій. Такий підхід має за мету, в тому числі, й запобіжну функцію, оскільки правовий і соціальний статуси засудженого мають втратити ознаки романтичності, привабливості. Роль засудженого з героя-страждальця повинна перетворитися на роль соціально неблагополучної особи, яка потребує допомоги, сторонньої участі, підтримки та патронажу;

– захист потребує чітких алгоритмів і механізмів реалізації;

– механізми захисту мають бути сформовані в систему.

На нашу думку, розгляд наведених тез і їх підтвердження або спростування дозволить сформулювати поняття захисту прав засудженого, яке

буде охоплювати атрибутивні ознаки цього правового явища.

Як було визначено, захист є одним із видів забезпечення права. З цього твердження можемо дійти висновку, що захист можливий відносно права. Адже основною ознакою є те, що права засуджених знаходяться в межах правового поля і саме тому вони отримують, а точніше – повинні отримувати правовий захист. Більш того, вони не можуть не мати механізмів правового захисту, якщо вони визначені як права. Зважаючи на те, що права людини є соціальною цінністю, вони є необхідними для існування та реалізації суспільних відносин, їх захист стає елементом єдиного механізму, який, у кінцевому рахунку, спрямований не лише на правовий бік реальності, а й на те, щоб забезпечувати цілісність суспільних відносин. Без захисту права воно не отримує стійкості й не здатне формувати правовий порядок. Отже, якщо ми ведемо мову про захист прав засудженого, *a priori* ми розуміємо бажані цінності, причому вони є бажаними не лише для засудженого, а й для суспільства в цілому.

Тут необхідно розмежувати поняття «захист» і «гарантування», оскільки останнє також має на меті надання стійкості правовідносинам. Слід зазначити, що поняття «гарантія» в юридичній науці використовується достатньо широко, але кожна галузь права надає специфічні риси гарантіям, які використовуються у відповідній групі правовідносин. Тому спершу звернемося до загального визначення поняття «гарантія». Словник іншомовних слів визначає гарантію як соціальне явище, яке забезпечує досягнення конкретного результату, створює умови для функціонування певних суспільних відносин [1, с. 130]. Виходячи з такого визначення, гарантію цілком можна відносити до засобів забезпечення прав, оскільки їх метою та функціональним призначенням є створення умов для стабільного існування суспільних відносин. Межа між гарантуванням і захистом проходить у тому, в який момент «працює» відповідний правовий інститут. Якщо ми ведемо мову про гарантію, вона є тим засобом, який здійснює вплив на правовідносини двома способами: шляхом самого факту свого існування і шляхом її використання у разі порушення права чи порядку здійснення правовідносин. Але вона завжди пов'язана з «передбачуваним»

розвитком подій, таким розвитком, який відбувається у межах основної групи правовідносин. Це ситуація, так би мовити, безконфліктна.

На відміну від гарантії, захист є такими правовідносинами, які пов'язані з основними шляхом їх реалізації в ситуації, коли основні правовідносини порушені. Існує конфлікт, який призводить до того, що суб'єкт звертається до захисних механізмів. Зазвичай такі механізми мають міжгалузевий характер і під час реалізації до застосування беруться норми різних галузей права. Але ця обставина не свідчить про те, що вони не мають особливостей у разі, якщо ми ведемо мову про захист прав засуджених. Як сформульовано в тезі, яку ми вважаємо за необхідне обґрунтувати, особливість захисту прав засудженого є: по-перше, це правовий характер блага, яке підлягає захисту; по-друге – те, що захистом охоплюються не лише статусоутворюючі права засудженого. У роботі «Законні інтереси засудженого» нами було наголошено, що весь комплекс належних засудженому прав можна умовно поділити на статусоутворюючі та інші (загальні) права засудженого [2]. Перші – це ті, що дають нам змогу беззаперечно визначати, що відповідний суб'єкт є засудженим (право на побачення, право на витрачання грошових коштів, право на відвідування магазину колонії тощо). До другої групи належать ті, що притаманні будь-якому суб'єкту й можуть бути названі правами громадянина або правами людини (право на інформацію, право на медичну допомогу, право на укладення шлюбу, право на працю тощо). Ця група прав не дає нам можливості одразу впевнитися, що перед нами засуджений, оскільки такі права належать будь-якій людині. Отже, коли ми ведемо мову про захист прав засудженого, необхідно розуміти, що він повинен поширюватися й мати відповідний арсенал засобів для всіх груп прав, незалежно від того, актуальні вони виключно для засудженого чи передбачають відповідні можливості для будь-якого громадянина. Зрозуміло, що статус засудженого вносить значні корективи у порядок реалізації загальних прав. Але це не відмінняє необхідності захищати ці права.

Слід підкреслити, що необхідність захисту прав засудженого зумовлена

не лише міркуваннями загальногуманітарного характеру. Основна причина, у зв'язку з якою права засудженого в усіх сферах його життя повинні мати належний рівень захисту, полягає в тому, що статус засудженого сам по собі накладає певну специфіку на порядок реалізації всіх без винятку його прав. Будь яке право засудженого, навіть з числа тих, що не пов'язані безпосередньо з порядком відбування покарання, мають особливий, а іноді утруднений порядок реалізації. У деяких випадках засудженому важко або неможливо без сторонньої допомоги реалізувати навіть просте право. Прикладами таких ситуацій можуть бути права на отримання соціальної допомоги або пенсії. Стан справ у цій сфері був предметом нашого дослідження і недоліки правового регулювання соціально-економічних прав засуджених розглянуто у роботі [3]. З того часу законодавство змінилося, але права засуджених все ще не мають належного регулювання гарантування і захисту. Виходячи зі специфіки статусу засуджених, специфіки правовідносин, учасниками або суб'єктами яких вони є, права повинні мати в тому числі й спеціальні механізми захисту.

Наступною тезою, яка потребує розгляду й тісно пов'язана з попередньою, є положення про те, що права засудженого є гуманітарною цінністю. Розуміння цього положення насправді є вельми важливим, оскільки саме воно дозволяє доповнити доктрину прав людини та сформувати феномен прав засудженого і їх захисту. Як було вказано вище, наявність феномену прав засудженого та їх захисту створює своєрідну атмосферу впевненості засудженого у своєму статусі і його безпечному положенні, а з боку суспільства – у сприйнятті засудженого як повноцінного суб'єкта правовідносин. Існування такого стану є важливим елементом правового порядку.

У роботі «Цінність права: антропологічний вимір» право визначено як цінніше за своєю природою утворення: воно є деякою системою «належно бути», а отже, системою загальнообов'язкових, семантично (стосовно змісту) орієнтованих ідеальних утворень – норм соціальності та комунікації людей [4,

с. 352]. Екстраполоючи це визначення на права засудженого, можемо стверджувати, що вони є своєрідною системою, яка визначає те, як «повинно бути» у випадках комунікацій із засудженим. Адже захист прав засуджених це відновлення та підтримання соціально значущих та бажаних відносин між засудженими та іншими суб'єктами (в тому числі іншими засудженими).

Розуміння того, що права засудженого і їх захист є соціальною цінністю, закладає основи поваги до права, довіри до нього як соціального регулятора, здатного ефективно впливати на суспільні відносини. Якщо право здатне захищати права найбільш обмежених суб'єктів, це означає, що воно є реальним і дієвим інструментом, який породжує, змінює і припиняє певні групи правовідносин. Відчуття захищеності є елементом безпеки, який надає впевненості у власному соціальному статусі самому засудженому, а також іншим особам, які не є обмеженими в правах. Крім того, забезпечення і захист прав засуджених підвищує рівень правосвідомості й правової культури, особливо з урахуванням судової практики ЄСПЛ.

Ще однією проблемою, яка має бути розв'язана у зв'язку із забезпеченням прав засуджених і їх захистом, є наявність певної романтизації образу злочинця, його своєрідної «привабливості». Нерідко засуджений сприймається як герой-страждалець. Значну роль у цьому процесі відіграє злочинна субкультура, яка в нашій країні має достатньо міцні корені й позиції в суспільстві. Огортання романтикою, а деколи й захопленням особистостей серійних убивць, терористів, злочинних авторитетів, «паханів», міжнародних злодіїв сприяє формуванню у людей позитивної установки на злочинців [5, с. 173]. Існує навіть практика ЄСПЛ, пов'язана з феноменом позитивного сприйняття злочинців, їх героїзацією. Так, Європейський суд з прав людини ухвалив рішення у справі «Альтінас проти Туреччини» (заява № 50495/08). У 1972 р. члени двох незаконних турецьких організацій взяли в заручники трьох громадян Сполученого Королівства, які працювали на військовій базі НАТО.

Метою захоплення було перешкоджання виконанню смертної кари побратимів. Через декілька днів військова поліція провела операцію у місці утримання заручників, але невдало: заручники були страчені, а всі, крім одного, викрадачі – вбиті під час перестрілки.

У березні 2007 р. в періодичному виданні пана Джихана Альтінтаса було опубліковано статтю «М. та його друзі все ще живі кумири молоді», де описувались повстанці «безжалістно вбитих» «кумирів». Через декілька днів його звинуватили у вчиненні злочину, що полягає у пропаганді злочинів або злочинців. Суд визнав Альтінтаса винним і присудив штраф у розмірі, еквівалентному 430 євро. Засуджений звернувся до Європейського суду з прав людини. Зокрема, посилаючись на ст. 10 (свобода вираження поглядів) Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, він скаржився на порушення своєї свободи вираження поглядів у зв'язку із засудженням. У Страсбурзі виходили з того, що засудження Альтінтаса в кримінальному порядку становило втручання у право на свободу вираження поглядів. І це втручання переслідувало законні цілі: захист національної безпеки та громадської безпеки, збереження територіальної цілісності та запобігання злочинам. Стаття була опублікована в напруженому соціальному контексті в річницю тих подій, які залишалися чутливими для частини суспільства. У матеріалі описувалися дії членів незаконних організацій у схвальних термінах за героїчну поведінку «молодих революціонерів», яка, як стверджувалося, зробила їх «кумирами молоді». І ці вирази можливо розглядати як такі, що прославляють або принаймні виправдовують насильство [6]. Прикладами такої романтизації є, в тому числі, всім відомий стокгольмський синдром.

Все це є свідченням того, що злочинність, як соціальна практика, злочинці та засуджені далеко не завжди сприймаються суспільством або окремими його частинами як негативне соціальне явище. Більш того, кримінальна субкультура сприймається деякими верствами населення як щось нормальне і навіть прийнятне. Ілюстрацією позитивного сприйняття таких «цінностей» є поширення «блатних» пісень, так званого «шансону» (який, до

речі, не має нічого спільного зі справжнім шансоном), кримінальна тематика багатьох художніх та телевізійних фільмів тощо.

Адже, на нашу думку, одним із комплексних, універсальних факторів, який здатний вплинути як на злочинність, так і на нормалізацію ставлення до засудженого як до особи, що має права і вимагає поважати її гідність, є дискредитація образу злочинця і засудженого, формування ставлення до таких осіб як до тих, хто вдається до помилкових і безперспективних соціальних практик. Злочинець і засуджений повинні отримати «статус» вразливої категорії. Це ті, хто не зміг адаптуватися до соціально-нормативних і прийнятних «правил гри», ті хто залишився поза межами найбільш цікавих і багатовекторних відносин. Злочинець і засуджений мають стати «нецікавими», а ось здатність змінитися, набути таких ознак і навичок, які дадуть змогу інтегруватись у відносини, які є більш перспективними, повинно стати мотивуючим елементом. Але для цього, безумовно, необхідно продемонструвати засудженому, що його, попри все, є за що поважати і що він має всі потенційні можливості та в подальшому залишатися цікавим для суспільства в цілому та окремих його членів. Завдання дуже складне, але за допомогою засобів масової інформації цілком реальне.

Зрозуміло, що зміна моделі сприйняття засудженого як в суспільстві, так і персоналом ДКВС, потребує не декларацій, а системного й послідовного підходу, який повинен мати чіткі й прозорі алгоритми їх реалізації. Ця вимога стосується і захисту прав засудженого. Причому в певному сенсі можемо стверджувати, що захист прав засудженого має вирішальне значення в цьому процесі, оскільки саме можливість ефективно захищати свої права свідчить про те, що держава і суспільство готові до того, що засуджений може активно впливати на правовідносини, зокрема шляхом відновлення порушеного права. Слід підкреслити, що для успіху впровадження таких змін дуже важливим є те, щоб засуджені були обізнані щодо своїх прав і можливостей їх захисту. Вони повинні відчувати, що кожне їх право забезпечене і може бути реалізоване без зайвих зусиль. Проведене нами дослідження свідчить про позитивне ставлення

засудженого до отримання інформації про свої права, можливості їх захисту, органи та організації, які надають допомогу засудженим тощо. Відповідаючи на питання анкети, 76 % респондентів відповіли на питання про зацікавленість у такому інформуванні та підтримці. З цим пов'язана теза, відповідно до якої захист прав засуджених потребує чітких алгоритмів і механізмів реалізації. Він не може існувати без реальної можливості застосування. У такому випадку можемо стверджувати, що захисту прав засуджених немає.

Зважаючи на те, що однією з конституціональних ознак права є його визначеність, інформація про права і можливості їх захисту повинна містити вказівки на послідовності та взаємозв'язки, які надають можливість користуватися правами, забезпечують їх реалізацію і визначають порядок захисту. Іншими словами, має існувати впевненість засудженого в тому, що його права забезпечені й можуть бути захищені у разі порушення. Так, С. Погребняк зазначав, що правові норми та їх джерела повинні відповідати принципу правової визначеності або певності. Цей принцип, який іноді йменують «юридичною безпекою» або «правовою стабільністю», – широка концепція, стрижнем якої є передбачуваність. Згідно з цим принципом люди повинні мати змогу планувати свої дії з упевненістю, що знають про їх правові наслідки. Він вимагає, щоб правові акти заздалегідь оприлюднювалися, діяли на майбутнє, були ясними, простими, точними, чіткими та несуперечливими [7, с. 493]. Зі свого боку, до наведеної думки можемо додати, що крім впевненого планування дій із розумінням їх правових наслідків, людина (зокрема, засуджений) повинна бути впевнена в тому, що у разі порушення права, воно точно може бути захищено.

Без покрокової деталізації, особливо в контексті захисту, норми права не мають сенсу з точки зору можливості їх використання та реалізації.

Крім того, алгоритми захисту прав засуджених не можуть існувати без відповідних механізмів. Адже алгоритм може існувати лише у зв'язку з відповідним механізмом. Під механізмом у правовій науці зазвичай розуміють сукупність норм, які визначають і регулюють послідовність юридично

значимих дій, результатом яких є конкретний правовий результат у виді виникнення, зміни або припинення правових відносин. Досліджуючи механізми реалізації прав засуджених, О. В. Краснокутський під механізмами реалізації прав розуміє сукупність спеціальних процесуальних норм та інших спеціальних засобів, які створюють реальні умови для застосування норм матеріального права і спрямовані, у підсумку, на досягнення максимального правового ефекту від встановлених прав особи [8, с. 171].

Як бачимо, в механізмі втілюються алгоритми, вони існують у механізмі. Механізм працює у відповідному алгоритмі.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що захист прав засудженого реалізується за допомогою механізмів, які працюють у встановлених законодавством правових алгоритмах, що забезпечують реальну можливість відновлення порушеного права.

Останньою тезою, яка має бути розглянута перш ніж визначити поняття захисту прав засудженого, – це положення про те, що механізми захисту повинні бути сформовані в систему. Системою є сукупність певних елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія [9, с. 583].

У даному випадку будемо вести мову про сукупність механізмів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Вказівкою на те, що така система повинна існувати, є ч. 4 ст. 55 Конституції України, відповідно до положень якої кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Схожа норма міститься в п. 1 ст. 35 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка встановлює, що суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

Обидві норми передбачають, згадуючи про Європейський суд з прав

людини, що перш ніж звертатися до нього за захистом порушеного права, необхідно скористатися всіма національними засобами захисту. Відповідно ці національні засоби повинні існувати. Чому ми вважаємо, що ці засоби повинні знаходитись у системному зв'язку? Тому що національна доктрина права передбачає кілька «рівнів» або способів, за допомогою яких можна спостерігати, захищати та відновлювати правовідносини. Зазвичай визначають: відомчий контроль, нагляд (зокрема, прокурорський), громадський контроль та судовий контроль. І хоча поняття контроль не є тотожним поняттю «захист», результатом здійснення контролю є саме своєчасна можливість захисту. У науці ретельно досліджено різницю понять «контроль», «нагляд» та «захист», тому ми не будемо зупинятися на цьому питанні [10]. Всі названі «рівні» контролю і захисту, з одного боку, є незалежними один від одного, а з іншого – зводяться в єдину систему саме за допомогою мети гарантування, захисту і відновлення прав осіб. За допомогою цих способів особа може як одночасно, так і поступово, на різних «рівнях» оскаржувати прийняті рішення, подавати заяви та запити, а також звертатися до суду на будь-яких етапах захисної діяльності, іншим чином захищати свої права. Отже, наявність способів захисту демонструє системний характер і така система має існувати щодо можливості захисту прав засудженого.

Висновки. Викладене дає змогу перейти до визначення поняття захисту прав засудженого. Вище нами були визначені основні ознаки захисту прав засудженого, до яких ми віднесли такі: захист є одним із найбільш радикальних засобів забезпечення прав засуджених; захист має спеціальні механізми реалізації; захист має своєю кінцевою метою створення умов для гарантування, підтримання і реалізації права. Отже під *захистом прав засудженого ми розуміємо засіб забезпечення його прав як бажаної гуманітарної цінності, який здійснюється за допомогою спеціальних правових механізмів та алгоритмів, що складають єдину систему і які мають за мету відновлення порушеного права для його підтримання, забезпечення та гарантування.*

Список літератури

1. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапуца. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с.
2. Романов М. В. Законні інтереси засудженого. *Теорія і практика правознавства* : електрон. наук. фахове вид. 2014. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_36 (дата звернення: 01.02.2021).
3. Романов М. В. Порушення соціально-економічних прав засуджених. URL: <http://khrpg.org/1239800976> (дата звернення: 01.02.2021).
4. Герасимів Т. З., Мартинюк Н. В. Цінність права: антропологічний вимір. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 350–354. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/34666/1/55_350-354.pdf (дата звернення: 01.02.2021).
5. Орендарчук-Салєєва Л. М. Механізми впровадження кримінальної субкультури в загальний культурний простір. *Право і суспільство*. 2016. № 3 (2). С. 171–176. URL: [file:///C:/Users/my%20comp/Downloads/Pis_2016_3\(2\)_31.pdf](file:///C:/Users/my%20comp/Downloads/Pis_2016_3(2)_31.pdf) (дата звернення: 01.02.2021).
6. Справа «Альтінас проти Туреччини». *Практика ЄСПЛ. Український аспект*. URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-altinas-proti-turechchini/> дата звернення: 01.02.2021).
7. Погребняк С. Принцип правової визначеності як загальний принцип права. *Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи)* : статті учасників Міжнар. круглого столу (м. Львів, 3-5 груд. 2010 р.). Львів : Галицький друкар, 2010. С. 490–508.
8. Краснокутський О. В. Поняття міжнародно-правових механізмів забезпечення прав засуджених. *Право і суспільство*. 2017 (6). С. 166–172. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/6_2017/part_1/30.pdf (дата звернення: 01.02.2021).
9. Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
10. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 35 с.

Романов М. В., канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри кримінології і уголовно-исполнительного права, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.

e-mail: rmih@ukr.net ; ORCID 0000-0001-8236-5780

Понятие защиты прав осужденного

Статья посвящена рассмотрению вопроса о понятии защиты прав осужденных. Автор исходит из того, что защита прав осужденных является специфическим видом деятельности, имеющим многовекторное воздействие на уголовно-исполнительные правоотношения. В статье рассмотрено несколько тезисов, которые в своей совокупности дают возможность сформулировать понятие защиты прав осужденных. Автор исходит из того, что права осужденного имеют позитивное значение (желательная ценность) и охватывают собой не только статусобразующие права, но и иные права осужденного, которые с учетом его специального статуса, имеют особый или усложненный порядок реализации. Кроме того, основополагающим для понимания содержания защиты прав осужденных является тезис о том, что права осужденного являются гуманитарной ценностью, поскольку они содействуют развитию правосознания и понимания ценности права, как инструмента способного осуществлять защиту. Исследователь предлагает рассматривать осужденного, как представителя, так называемых, уязвимых категорий, поскольку такое положение подчеркивает ограниченность статуса осужденного и сокращенный арсенал средств его защиты. Такой подход имеет целью, в том числе, и предупредительную функцию, так как правовой и социальный статус осужденного должны утратить признаки романтичности и привлекательности.

В работе утверждается, что защита требует четких алгоритмов и механизмов реализации, которые должны быть обеспечены системой гарантий и объединены в единую взаимосвязанную систему. Дается авторское определение понятия защиты прав осужденного, которое включает в себя атрибутивные признаки этого института.

Ключевые слова: права осужденного; защита прав осужденного; обеспечение прав осужденного; механизмы защиты прав осужденного; система защиты прав осужденного.

Romanov M. V., PhD in Law, Assistant Professor of Department of Criminology and Penitentiary Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail: rmih@ukr.net ; ORCID 0000-0001-8236-5780

The notion of the prisoners' rights protection

The article is devoted to a discussion of the notion of the prisoners' rights protection. The author proceeds from the fact that the prisoners' rights protection is a specific activity with a multidimensional impact on penal enforcement relations. The article addresses several points which together make it possible to formulate the notion of the prisoners' rights protection. The author considers that the prisoners' rights are of positive value (desirable value) and include not only status rights, but also other prisoner's rights which, given their special status, have a special or complicated procedure. Moreover, fundamental to the understanding of the content of the prisoners' rights protection is the assumption that the prisoners' rights protection are a humanitarian value, as they contribute to the development of legal awareness and an understanding of the value of the law as a tool for protection. The researcher suggests that the prisoners should be regarded as a representative of the so-called vulnerable categories, as this situation highlights the limited status of the prisoners and the reduced arsenal of means of his defence. Such an approach also has a preventive purpose, since the legal and social status of the prisoners should lose its romance and attractiveness.

The paper argues that protection requires clear algorithms and implementation mechanisms, which need to be provided by a guarantee system and integrated into a single interconnected system. In the conclusions, the researcher gives an author's definition of the concept of the prisoners' rights protection, which includes attributes of this institution.

Keywords: the prisoner's rights; the prisoner's rights protection; safeguarding the prisoner's rights; mechanisms for protecting of the prisoner's rights; system for protecting the prisoner's rights.

Referenses

1. Slovník inšomovnih slov. (2000). S.M. Morozov, L.M. Shkarputa (Eds.). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
2. Romanov, M.V. (2014). Zakonni interesy zasudzhеного. *Theory and Practice of Jurisprudence*, issue (2). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_36 [In Ukrainian].
3. Romanov, M.V. Porushennya socialno-ekonomichnyh prav zasudzhениh. URL: <http://khpg.org/1239800976> [In Russian].
4. Gerasimiv, T.Z., Martinyuk, N.V. (2016). Cinnist prava: antropologichniy vimir. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Yurydychni nauky*, 845, 350–354. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/34666/1/55_350-354.pdf [in Ukrainian].
5. Orendarchuk-Saleeva, L.M. (2016). Mehanizmy vprovadzhennya kriminalnoi subkulturi v zagazlny kulturniy prostir. *Pravo i suspilstvo*, issue 3 (2), 171–176. URL: file:///C:/Users/my%20comp/Downloads/Pis_2016_3(2)__31.pdf [in Ukrainian].
6. Sprava «Altinas proty Turechchiny». *Praktika ESPL. Ulrainskiy aspect*. URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-altinas-proti-turechchini/> [in Ukrainian].
7. Pogrebnyak, S. (2010). Printsip pravovoi viznachenosti yak zagalny printsip prava. Antropologiya prava: filosofskiy ta yurdichnyi vimir (stan, problemi, perspektivi). *Statti uchasnikiv Mizhnarodnogo kryglogo stolu. (Lviv, 3-5 grydnya 2010)*. Lviv: Galyckiy drykar, 490–

508 [in Ukrainian].

8. Krasnokutskiy, O.V. (2017). Ponattya mizhmarodno-pravovih mehanizmv zabezpechennya prav zasudzenih. *Pravo i suspilstvo, issue (6), 166–172*. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/6_2017/part_1/30.pdf [in Ukrainian].

9. *Filosofskiy enciklopedichniy slovnik* (2002). Kiyv: Abris [in Ukrainian].

10. Garashchuk, V.M. (2003). Teoretiko-pravovi problem kontrolyu ta naglyadu u derzhavnomu upravlinni. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 18.03.2021 р.

